



# ЖИЖИГ ДУНД ҮЙЛДВЭРЛЭЛ БА ТҮҮНИЙ САНХҮҮЖИЛТ: ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА

2019 он

Гүйцэтгэсэн: Б.Батчимэг<sup>1</sup>, А.Мөнгөнсаран<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Зах зээлийн судалгаа, хөгжлийн газрын референт, [batchimeg\\_b@frc.mn](mailto:batchimeg_b@frc.mn)

<sup>2</sup> Зах зээлийн судалгаа, хөгжлийн газрын ахлах мэргэжилтэн, [mingunsaran@frc.mn](mailto:mingunsaran@frc.mn)

## ХУРААНГУЙ

Өндөр хөгжсөн болон хөгжиж буй бүхий л улс орнуудын хувьд жижиг, дунд үйлдвэрлэл (ЖДҮ), гарааны бизнест зориулсан санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмж эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийнх нь томоохон асуудал байдаг. Иймд энэхүү судалгаагаар Монгол Улсын ЖДҮ-ийн өнөөгийн нөхцөл байдал болон олон улсын туршлагыг харьцуулан судлахыг зорьсон.

Судалгаа нь нийт 6 бүлэгтэй. Энэ хүрээнд ЖДҮ-ийн санхүүжилтэд тулгардаг саад бэрхшээлүүдийг тодорхойлж, тэдгээр санхүүжилтийн арга хэрэгслүүд, өргөн ашиглагддаг загваруудыг судласан ба ЖДҮ эрхлэгчдийг дэмжих бодлогын арга хэмжээг томъёолохоор ЖДҮ-ээр тэргүүлдэг улс орнуудын туршлагыг дэлгэрүүлэн судалж дүгнэлт боловсруулсан.

Судалгааны үр дүнд манай улсын ЖДҮ эрхлэгчид голчлон арилжааны банкны үйлчилгээг ашиглан санхүүжилтийн асуудлаа шийддэг бөгөөд бизнесийн үйл ажиллагаа эрхлэхэд санхүүгийн үйлчилгээний өндөр хүү, хураамж, шимтгэл хамгийн том бэрхшээлийн нэг болдог байна. Эдийн засгийн өндөр хөгжил, зах зээлийн таатай нөхцөлөөс гадна ЖДҮ-ийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэхэд зах зээлийн дэд бүтэц, хууль, эрх зүй, зохицуулалтын орчин чухал нөлөөтэй бөгөөд энэ нь бодлого гаргагчид, зохицуулагч байгууллагуудын анхааралдаа авах асуудал юм.

**Түлхүүр үгс:** жижиг, дунд үйлдвэрлэл (ЖДҮ), санхүүжилт, туршлага

**JEL ангилал:** G18, G32, M13

## НЭГ. УДИРТГАЛ

“Жижиг, дунд үйлдвэрүүд нь хөгжиж буй орнуудын хөдөлмөр эрхлэлтийн хамгийн их хувийг эзэлж байна. Тэдгээр бизнесүүд нь зах зээл дээр эргэлтийн хөрөнгөө удирдах, өсгөх, өрсөлдүүлэх чадамжтай байх шаардлагатай учраас том байгууллагуудаас илүү зээлийн хэрэгцээ тулгардаг байна. Иймд санхүүгийн хүртээмж нь тэдний амжилтад нэн чухал асуудал юм.”

*Дэлхийн банк, Бизнес эрхлэх нь 2015.*

Санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмж өсөн нэмэгдэж байгаа хэдий ч уг үйлчилгээг хүртэж чаддаггүй иргэд, аж ахуйн нэгжийн тоо өндөр байсаар байна. Өндөр хөгжсөн болон хөгжиж буй бүхий л улс орнуудын хувьд ЖДҮ, гарааны бизнест зориулсан санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмж эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн томоохон асуудал байдаг.

ЖДҮ-ийг хөгжүүлснээр орлогын тэгш бус хуваарилалт, ажилгүйдлийг бууруулах, нийгмийн тогтвортой байдал, эдийн засгийн өсөлтөд дэмжлэг үзүүлэх, хувийн секторын хөгжлийг хангахад чухал хувь нэмэр үзүүлдэг.

### Судалгааны үндэслэл

ЖДҮ-ийн санхүүжилтийн асуудал нь үйл ажиллагаа явуулж байгаа бүс нутгийн эдийн засгийн байдал, банк, санхүүгийн салбарын зохицуулалтын чадавхаас ихээхэн хамаардаг. Жишээ нь, буурай хөгжилтэй орнуудын ЖДҮ нь хөгжингүй орнуудын ЖДҮ-тэй харьцуулахад санхүүжилт авах илүү хэцүү байдаг.

Хөгжингүй орнууд нь буурай хөгжилтэй болон хөгжиж буй эдийн засагтай орнуудтай харьцуулахад ЖДҮ-д зээл олгох эрсдэл ба зардлыг багасгахад чиглэсэн зохицуулалтын бүтэцтэй байдаг тул тухайн улсын зах зээл нь илүү үр ашигтай санхүүжилтийн үйлчилгээг ЖДҮ-үүдэд санал болгодог. Мөн бүх байгууллагын зээлийн түүхийг хадгалдаг хувийн зээлийн газруудыг олноор нь байгуулж, санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчдэд учрах эрсдэлийг бууруулдаг байна. Харин зээлийн өгөгдөл байхгүй, эсвэл дутуу, олон нийтэд хуваалцах боломжгүй улсын хувьд ЖДҮ-ийн эрсдэлийг багасгахад ихээхэн хүчин чармайлт, зардлыг шаарддаг байна.

Иймд хөгжиж буй манай улсын хувьд ЖДҮ-ийн санхүүжилтийн байдал, зохицуулалт зэрэг асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх талаар олон улсын туршлага болон өөрийн орны өнөөгийн нөхцөл байдалд харьцуулсан судалгааг хийж гүйцэтгэлээ.

### Судалгааны зорилго, зорилт

Тус судалгааны зорилго нь манай улсын ЖДҮ-ийн өнөөгийн нөхцөл байдал болон олон улсын туршлагыг харьцуулан судалж, дүгнэлт гаргахад оршино. Тус зорилгын хүрээнд дараах зорилтуудыг дэвшүүллээ:

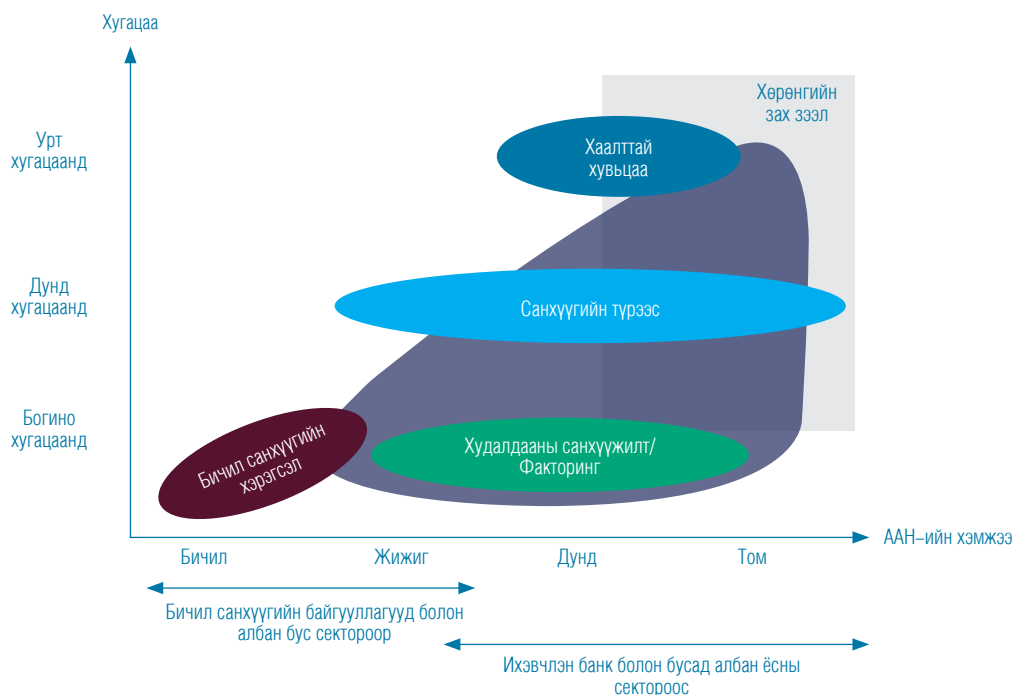
- ЖДҮ-ийн санхүүжилтэд тулгардаг саад бэрхшээлүүдийг тодорхойлох;
- ЖДҮ-ийн санхүүжилтийн арга хэрэгслүүд, өргөн ашиглагддаг загваруудыг судлах;
- ЖДҮ эрхлэгчдийг дэмжих бодлогын арга хэмжээг томъёолох;
- Монгол Улсын ЖДҮ-ийн өнөөгийн байдлыг судлах;
- ЖДҮ-ээр тэргүүлдэг улс орнуудын туршлагыг судлах;
- Судалгааны дүгнэлт боловсруулах.

## ХОЁР. ЖДҮ-ИЙН САНХҮҮЖИЛТЭД ТУЛГАРДАГ СААД БЭРХШЭЭЛ

Санхүүгийн хүртээмж нь бизнес эрхлэгч, аж ахуйн нэгж, иргэдэд бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ шинээр нэвтрүүлэх, үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэх, зах зээлд өрсөлдөх зэрэг олон тооны боломжийг олгодог. ЖДҮ эрхлэгчид үйл ажиллагааны эхэн үедээ ихэвчлэн албан бус санхүүгийн хэрэгсэл ашигладаг бол үйл ажиллагааны цар хүрээ нь өргөжихийн хэрээр албан ёсны санхүүгийн хэрэгслүүд шаардлагатай болж эхэлдэг ба албан ёсны санхүүгийн эх үүсвэрийг ашиглах нь цаашдын өсөлт, хөгжилд нь чухал хувь нэмэр оруулдаг.

Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн санхүүжилтэд түгээмэл ашиглагдаж буй санхүүжилтийн арга хэрэгслүүдийг зураг 1-т харууллаа. Томоохон аж ахуйн нэгжүүдийн хувьд хөрөнгийн зах зээлд оролцох, хувьцаагаа олон нийтэд арилжаалж хөрөнгө босгох, арилжааны банкны үйлчилгээ авах зэргээр санхүүжилтээ шийдэж байна. Мөн өндөр хөгжсөн улсуудын арилжааны банкуудын хувьд ЖДҮ-д зориулсан санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний хүртээмж харьцангуй сайн байгаа бол дийлэнх хөгжиж буй орнуудад арилжааны банк нь ЖДҮ-д зориулсан үйлчилгээ нэвтрүүлж чадахгүй байна. Бичил санхүүгийн байгууллагууд нь ЖДҮ-д тохирсон бага хэмжээний зээлийн бизнес загварыг боловсруулан амжилттай хэрэгжүүлж байгаа хэдий ч хэрэглэгч аж ахуйн нэгжүүдээ илүү томруулах, цаашдын хөгжлийг нь дэмжих тал дээр хязгаарлагдмал нөөцтэй байна. Улс орнуудад бага хэмжээний бизнес эрхлэгчдийн санхүүжилтийн гол эх үүсвэр нь бичил санхүүгийн байгууллагуудаас олгож буй санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнүүд байна.

Зураг 6. 1. ЖДҮ-ийн санхүүжилтэд ашиглагддаг санхүүгийн арга хэрэгслүүд



ЖДҮ–ийн санхүүжилтийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд тулгардаг гол бэрхшээлүүд нь санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц болон хууль, эрх зүй, зохицуулалтын орчинтой холбогдож байдаг.

Хууль, эрх зүйн оновчтой шийдэл, үр ашигтай зохицуулалт нь санхүүгийн зах зээлийн тогтвортой байдлыг хадгалахын сацуу, санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлж байдаг. Хөгжиж буй олон улс орнуудад ЖДҮ–ийн санхүүжилтийн үр ашигт хэрэгсэл болох санхүүгийн түрээс, факторингийн үйлчилгээнүүд нь хууль, эрх зүй, зохицуулалтын орчин сулаас шалтгаалан төдийлөн сайн хөгжиж чадахгүй байна. Зөвхөн арилжааны банкаар тогтохгүй санхүүгийн зах зээлд оролцогч бүхий л байгууллагуудыг оновчтой зохицуулалт дэмждэг бөгөөд санхүүгийн зах зээлийн хөгжилд түлхэц болох, өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлэх замаар байгууллагуудын үр ашгийг өсгөж ЖДҮ–д зориулсан санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлдэг. Эсрэгээрээ зарим улс орнуудад хийгдэж буй зээлийн хүүгийн түвшинд тааз хэмжээ тогтоох зэрэг үр ашиггүй зохицуулалт нь ЖДҮ–ийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийг хорогдуулж байна.

### **Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц**

Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцэд нягтлан бодох бүртгэл болон аудитын стандарт, зээлийн мэдээллийн систем, барьцаа хөрөнгө болон төлбөрийн чадварын зохицуулалт, төлбөр, тооцооны систем гэх мэт ойлголтууд хамардаг. Дэд бүтэц сайн хөгжсөнөөр санхүүгийн үйлчилгээний нийлүүлэлтийг хязгаарладаг мэдээллийн тэгш бус байдал, зохицуулалтын орчны тодорхой бус байдлыг бууруулдаг.

Нягтлан бодох бүртгэл, аудитын стандарт сайн байснаар мэдээллийн тодорхой бус байдлыг бууруулж, зээл олгогчдод санхүүгийн тайланд үндэслэн шийдвэр гаргах боломжийг олгосноор санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлдэг. Гэхдээ улс орнуудын зохицуулагчид, бодлого гаргагчдад ЖДҮ эрхлэгчдийн үйл ажиллагааны ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, тэдэнд учруулах зохицуулалтын дарамтыг бууруулах гэсэн хоёр чухал үүргийг зэрэг биелүүлэхэд хүндрэл учирдаг. Дэлхий нийтэд ойролцоогоор 60 гаруй улс “Олон улсын санхүүгийн тайлагналын стандарт” (IFRS)–ын ЖДҮ–д зориулсан хувилбарыг ашигладаг бол Герман, Европын холбооны улсууд уг стандартыг ЖДҮ–д зардал өндөртэй тусна гэж үздэг тул ижил төстэй боловсруулагдсан өөрсдийн стандартыг ашигладаг.

Төрийн болон хувийн зээлийн мэдээллийн сан нь зээлдэгчийн зээлжих чадварыг тодорхой болгосноор ЖДҮ–ийн зээлийн нийлүүлэлтэд эерэг нөлөө үзүүлдэг. Зээлийн мэдээллийн сан сайн байснаар сөрөг сонголт (adverse selection), ёс суртахууны гажуудал (moral hazard)–аас үүсэх эрсдэлийг багасган зээлийн үйлчилгээний зардлыг бууруулж, нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлдэг. Love, Mylenko нарын 2003 онд гүйцэтгэсэн 51 улсын 5000 гаруй ЖДҮ эрхлэгчдийг хамруулсан судалгааны үр дүнд зээлийн мэдээллийн сан, бүртгэлийн систем сайтар хөгжсөн орнуудын ЖДҮ эрхлэгчдийн банк, санхүүгийн байгууллагын зээлийн үйлчилгээнд хамрагдалтын түвшин өндөр гарсан байна.

Мөн барьцаа хөрөнгийн зохицуулалтыг оновчтой болгосноор барьцаа хөрөнгийг төрөлжүүлж (хөдлөх болон үл хөдлөх хөрөнгө), зээлээ эргэн төлж чадаагүй нөхцөлд үүсэх алдагдлыг бууруулдаг тул зээлдэгчдийн хохирол амсах магадлалыг бууруулж, зээлийн нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлдэг.

### **ЖДҮ–ийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн бодлогын интервенц**

Тогтвортой макро эдийн засгийн орчин, үр ашигт санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц, хууль эрх зүйн оновчтой зохицуулалт нь ЖДҮ–ийн хөгжилд зайлшгүй чухал зүйл бөгөөд энэхүү ЖДҮ–д ээлтэй орчныг бүрдүүлэхэд засгийн газрын оролцоо чухал үүрэгтэй юм.

Дан ганц нийгэм эдийн засгийн орчин сайн байснаар ЖДҮ-ийн санхүүжилтийн асуудлыг шийдвэрлэж чадахгүй юм. Жижиг болон шинэ бизнес эрхлэгчид нь бизнесийн сайн төлөвлөгөө, өсөлт, хөгжлийн хангалттай чадавхтай байсан ч зээлийн түүхгүй, барьцаа хөрөнгийн баталгаа байхгүйн улмаас зээлийн үйлчилгээнд хамрагдаж чаддаггүй бөгөөд санхүүжилтийн асуудал том бэрхшээл болдог. Засгийн газар нь ЖДҮ-ийн санхүүгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, хөгжлийг дэмжих зорилгоор дараах интервенцийг хийх боломжтой байдаг.

Хүснэгт 6. 1. ЖДҮ-ийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэх бодлогын интервенц

Санхүүжилтэд учрах бэрхшээл	Боломжит интервенц	Интервенц хийснээр гарах үр дүн
Мэдээллийн тэгш бус байдал	Бизнес регистр	Бизнес регистр, бүртгэлийн процессыг сайжруулснаар мэдээллийн ил тод байдал сайжирна
	Зээлийн хороо	Зээлийн үйлчилгээний хамрагдалтыг нэмэгдүүлнэ, муу зээлдэгчийн мэдээлэл сайжирна
	Нягтлан бодох бүртгэлийн стандарт	Зээлийн үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагууд ЖДҮ-ийн санхүүгийн тайланд үндэслэн зээлийн шийдвэр гаргахад амар болно
	Барьцаа хөрөнгийн бүртгэл	Барьцаа хөрөнгийн үнэ цэнэ, төрлийн талаар мэдээллийн эх үүсвэр нэмэгдэнэ
Санхүүгийн зуучлагч байгууллагуудын чадавх	Техникийн туслалцаа	Зээлийн эрсдэлийг тооцох, эрсдэлийн менежментийг хэрэгжүүлэхэд зээлдэгчийн чадавхыг нэмэгдүүлнэ
		Барьцаа хөрөнгийн менежмент, бүрдүүлэлт, бүтээгдэхүүний загвар гаргах зэрэгт зээл олгогчийн чадавхыг нэмэгдүүлнэ
ЖДҮ-ийн санхүүгийн зах зээлд оролцох чадвар	Санхүүгийн боловсролыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр	Санхүүгийн боловсролыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөрөөр дамжуулан санхүүгийн зах зээл, бүтээгдэхүүн үйлчилгээний талаарх мэдлэгийг нэмэгдүүлэх
	Бизнесийн зөвлөхүүдийн сүлжээ	Санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргалтад нь мэргэжлийн зөвлөгөөгөөр хангах
Хууль эрх зүйн орчин	Зээл олгогчийн эрх	Төлбөрийн чадвар, хөрвөх чадварын эрсдэл болон дампуурлын үед үүсэх алдагдлыг бууруулах боломжтой
	Компани дампуурах үед хийгдэх эрх зүйн зохицуулалт	Дампуурлын үед хэрэгжих хууль эрх зүйн зохицуулалтыг сайжруулснаар зах зээлд оролцогчдын алдагдлыг бууруулна
	Өмчийн эрх	Барьцаа хөрөнгө, өмчийн бүртгэлийг сайжруулна
Төрийн бодлогын дэмжлэг	Баталгааны схем	ЖДҮ-ийн зээлийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ
Арилжааны өндөр зардал	Техникийн туслалцаа	Улс орнуудад хэрэгжүүлдэг сайн туршлагаудыг нэвтрүүлнэ
Тогтмол зардлын өндөр суурь	Зах зээлийн дэд бүтэц	Өрсөлдөөнд нөлөөлөхгүй байдлаар зарим төрлийн платформыг дундаа ашиглаж, зардлаа хэмнэж, үр ашгаа нэмэгдүүлэх
Хөрөнгийн зах зээлийн сул хөгжил	Банкны санхүүжилтийн схем	Зээлдэгчээс ЖДҮ-дэд шууд хүрэх бага зардалтай эх үүсвэрээр хангах

Мөн дээрх интервенцээс гадна зарим улс орнуудад засгийн газар нь арилжааны банкнаас ЖДҮ-д олгох зээлд квот тогтоох, ЖДҮ-ийг дэмжих зорилгоор төсөл хөтөлбөр болон засгийн газрын зээлд

хамрагдаж эх үүсвэрийг ЖДҮ–ийн агентлаг болон орон нутгийн банкуудаар дамжуулан олгох, ЗГ–аас ЖДҮ–ийг дэмжих дүрмийн сан байгуулж өндөр өсөлттэй, технологийн компаниудад санхүүжилт хийх зэрэг бодлогын арга хэрэгслийг ашигладаг.

Дээрх төрлийн төрөөс шууд байдлаар орсон зохицуулалт нь зарим тохиолдолд амжилттай хэрэгждэг хэдий ч зарим тохиолдолд үр ашиггүй байдаг байна. Дэлхийн банкнаас гаргасан судалгаанаас харахад ЖДҮ–ийг дэмжих зорилготой төрийн өмчийн санхүүгийн байгууллага нь нэлээд хэдэн улс оронд үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд нийтлэг зүйл ажиглагдсан нь хөгжиж буй орнуудын хувьд төрийн өмчийн уг байгууллагууд нь нэлээд үр ашиггүй ажиллаж санхүү, эдийн засагт сөрөг нөлөө үзүүлдэг байна. Энэ төрлийн байгууллагууд нь ихэвчлэн улс төрийн зорилгоор үйл ажиллагаа явуулж, сонгуулийн мөчлөгийг даган үр ашиггүй зардал гаргаж, улсын төсөв цаашлаад татвар төлөгчдийн хөрөнгийг үргүүдүүлсэн өндөр зардлыг зах зээлд үүсгэдэг байна.

## ГУРАВ. ЖДҮ–ИЙН САНХҮҮЖИЛТИЙН АРГА ХЭРЭГСЛҮҮД, ӨРГӨН АШИГЛАГДДАГ ЗАГВАРУУД

Санхүүгийн хүртээмжийн экспертүүдийн групп (FEIG) нь ЖДҮ–ийн тогтвортой санхүүжилтийг дэмжих зориулалтаар амжилттай хэрэгжсэн бодлогын загваруудыг судалсан ба эдгээр загварууд нь дараах хүрээг хамарсан байна. Үүнд:

- ЖДҮ–ийн санхүүжилтийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн хууль, эрх зүй, зохицуулалтын интервенц
- Мэдээллийн тэгш бус байдал, арилжааны зардлыг бууруулахад чиглэсэн санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц
- ЖДҮ–ийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн төрийн оролцооны загвар
- ЖДҮ–ийг тогтвортой санхүүжилтээр хангах хувийн хэвшлийн загвар

Мөн уг байгууллагаас ЖДҮ–ийн хөгжлийг хангах чиглэлээр улс орнууд ямар бодлого баримталж буйг судалсан ба дундаж орлоготой улсуудын хувьд ЖДҮ–ийг хөгжүүлэх арга хэмжээг хамгийн их хэрэгжүүлдэг байна. Нийт судалгаанд хамрагдсан дундаж орлоготой улсуудын 88 хувь нь ЖДҮ–ийг дэмжих дээрх 4 загварыг бүгдийг нь ашигладаг ба дийлэнх нь буюу 60 орчим хувь нь төрийн оролцооны загварыг ашигладаг байна. Харин бага орлоготой улсуудын 11 хувь нь төрийн оролцооны загвар, 5 хувь нь хувийн хэвшлийн загвар, 1 хувь нь хууль, эрх зүй, зохицуулалтын орчныг сайжруулах арга хэмжээг авч ажилладаг байна.

### ЖДҮ–ийг тогтвортой санхүүжилтээр хангах хувийн хэвшлийн загвар

ЖДҮ–ийг хөгжүүлэхэд санхүүгийн зах зээлд хувийн хэвшлээс дараах байдлаар оролцож болдог. Үүнд:

- Арилжааны банкуудаас ЖДҮ–ийн санхүүжилтийг хангах доош чиглэсэн загвар
- Бичил санхүүгийн байгууллагуудаас ЖДҮ–ийн санхүүжилтийг хангах дээш чиглэсэн загвар
- Хувь нийлүүлэгч, хувьцаа эзэмшигчид нь ЖДҮ–ийг дэмжих, эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих сонирхлоор нийгмийн хариуцлагаар хэрэгжүүлж буй коммунити банкуудын үйл ажиллагаа
- Хувийн хөрөнгө оруулалтын сангууд

### Арилжааны банкуудын загвар

Өндөр хөгжсөн улсуудад арилжааны банкууд нь мэдээллийн технологи, тоон мэдээллийн санг ашиглан ЖДҮ–ийн зээлийн эрсдэлийг зардал багатай аргаар судалж, бага дүнтэй зээлийг үр ашигт байдлаар гаргадаг байна.

Харин хөгжиж буй улсуудын хувьд уламжлалт банкны системийн дагуу, харьцангуй сул дэд бүтэц ашиглаж, хөнгөлөлттэй зээл, төсөл хөтөлбөрийн санхүүжилт, сангуудыг ашиглан ЖДҮ–д зориулсан зээлийн үйлчилгээ гаргадаг.

ЖДҮ–ийн зээлийн үйлчилгээг амжилттай шийдэж буй банкуудын туршлагаас харахад технологийн дэвшил, мэдээллийн сан, үнэлгээний систем боловсруулан зардлаа хэмнэх замаар үр ашигтай ажиллаж чаддаг байна. Эдгээр банкуудын жишээ гэвэл АНУ–ын “Wells Fargo”, Энэтхэгийн “ICICI Bank”, олон улсын хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулдаг “Standard Chartered” банк зэрэг юм.

## **Бичил санхүүгийн байгууллагуудын загвар**

Бичил санхүүгийн байгууллагууд нь зах зээлийн мэдээлэл, хэрэглэгчдийн сүлжээгээрээ дамжуулан ЖДҮ эрхлэгчдэд санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлдэг. ЖДҮ-д зориулсан үйлчилгээг амжилттай хэрэгжүүлсэн бичил санхүүгийн байгууллагуудын нэг жишээ нь Латин Америкийн ПроКредит, Бангладешийн Брак банк зэрэг юм. Брак банк нь хэрэглэгчдийн тоон мэдээллийн сан дээрээ суурилан барьцаа хөрөнгийн шаардлагагүй ЖДҮ-ийн зээл, орон нутаг, алслагдмал газар байршдаг байгууллагуудад зориулсан зээл зэрэг бүтээгдэхүүнийг гарган хэрэглэгчдэдээ амжилттай хүргэдэг.

## **Коммунити банк**

Бусад банк санхүүгийн байгууллагуудаас ялгаатай нь коммунити банк нь тухайн үйл ажиллагаа явуулж буй бүс нутаг эсхүл санхүүгийн үйлчилгээ хүргэхийг зорьж буй тухайн зорилтот бүлгийн хэрэглэгчидтэй илүү ойр ажилладаг тул хэрэглэгчдийн мэдээллийн сан сайн бүрдсэн, эрсдэлийн үнэлгээг илүү үр дүнтэй гүйцэтгэх боломж өндөр байдаг. Мөн коммунити банк нь хэд хэдэн банк, санхүүгийн байгууллагуудын нэгдэл хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулдаг тул зарим төрлийн зардлаа хуваалцаж, үр ашгаа нэмэгдүүлдэг. Герман Улсын “Хадгаламжийн банкны санхүүгийн групп” / Sparkassen Finanzgruppe/ нь нэлээд үр ашигтай ажилладаг коммунити банк бөгөөд Германы гарааны бизнесийн зээлийн 50 орчим хувийг дангаар хангадаг.

Сүүлийн жилүүдэд технологийн дэвшлийг коммунити банкны үйлчилгээнд ашиглаж нэлээд амжилттай хэрэгжиж байгаа бөгөөд банкны хэрэглэгчид өөрсдийн дансаар нэвтэрч зээлээ төлөх, хадгаламж хийх, бизнесийн үйл ажиллагааны эрсдэлээ үнэлэх зэрэг давуу талуудыг олгож байна.

## **Хувийн хөрөнгө оруулалтын сан**

Ихэвчлэн өндөр хөгжсөн орнууд хувийн хөрөнгө оруулалтын санг ЖДҮ-ийн санхүүжилтэд ашигладаг. Хувийн хөрөнгө оруулалтын сан нь бизнес эрхлэгчдийн санхүүжилтийн асуудлыг шийдээд зогсохгүй хүний нөөцийг чадавхжуулах, засаглалыг сайжруулах, инновацыг дэмжих зэрэг олон хөгжлийн асуудлуудад эерэг нөлөө үзүүлдэг. Бусад төрлийн ЖДҮ-ийн санхүүжилтийн арга хэрэгслээс ялгаатай нь хувийн хөрөнгө оруулалтын сан нь ихэвчлэн өндөр өсөлттэй бизнес эрхлэгчдэд үйлчилгээ үзүүлдэг учраас хүртээмжийн хувьд бага байдаг. Сүүлийн жилүүдэд хөрөнгө оруулалтын сангууд нь технологи, инновацийн шийдлийг ашигласан ЖДҮ, гарааны бизнесүүдэд түлхүү санхүүжилт олгох хандлагатай байна.

Хувийн хөрөнгө оруулалтын санг Засгийн газраас санхүүжүүлдэг хэлбэр байдаг бөгөөд Шинэ Зеланд болон Өмнөд Солонгосын хөрөнгө оруулалтын сангийн үйл ажиллагаа нэлээд амжилттай явагддаг. Солонгосын Венчур Капитал Хөрөнгө оруулалтын корпорац (KVIC) нь 1.5 тэрбум долларын хөрөнгөтэйгөөр зөвхөн ЖДҮ-ийг дэмжихэд чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулж байна.

## **ЖДҮ-ийн санхүүжилтийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн хууль, эрх зүй, зохицуулалтын интервенц**

ЖДҮ-ийн санхүүжилтийг дэмжихээр төрөөс баримталж буй бодлого нь ихэвчлэн зах зээлийн орчныг сайжруулахад чиглэсэн хууль, эрх зүй, зохицуулалтын орчныг боловсронгуй болгох байдлаар хэрэгждэг. Хууль, эрх зүй, зохицуулалтын бодлогод өөрчлөлт оруулан хэрэгжүүлсний дараагаар ЖДҮ-ийн санхүүжилт нэмэгдэх үр дүн гардаг хэдий ч тоон мэдээний дутмаг байдлаас шалтгаалан олон улс оронд уг бодлогын үр дүнг хэмжиж чаддаггүй. Мөн ЖДҮ-ийг дэмжих чиглэлээр

зохицуулалтын орчинд чиглэсэн бодлогыг дангаар баримтлах нь хангалтгүй байдаг бөгөөд бусад төрлийн бодлогуудтай хавсран хэрэгжүүлэх нь илүү үр дүнтэй байдаг байна.

ЖДҮ-ийн санхүүгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, тэдний хөгжлийн түвшнийг дээшлүүлэхэд чиглэсэн хууль, эрх зүйн цогц бодлого баримтлан амжилттай хэрэгжүүлж буй улсын жишээ нь Франц, Малайз, Солонгос Улс юм. Эдгээр гурван улс нь дан ганц хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулахаас гадна дараах бодлогын хэрэгслүүдийг ашиглажээ.

**Хүснэгт 6. 2.** ЖДҮ-ийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн хууль, эрх зүйн цогц бодлогыг амжилттай хэрэгжүүлж буй улсууд

Улс	Бодлогын төрөл	Хэрэгжүүлж буй бодлого
Франц	Хууль, эрх зүйн зохицуулалт	ЖДҮ болон бага дүнтэй зээлийн хувьд банканд тавигдах хөрөнгийн болон зохицуулалтын бусад шаардлагууд, Базелийн стандартын дагуу
	Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц	Байгууллагуудын тоон мэдээллийн сан (FIBEN) ЖДҮ эрхлэгчдийн мэдээллийн сан
	Төрийн дэмжлэгийн механизм	OSEO инновацыг дэмжих бодлого OSEO санхүүгийн байгууллагуудаар дамжуулан ЖДҮ-ийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэх бодлого OSEO ЖДҮ-д зориулсан санхүүгийн баталгааны бодлого
Солонгос	Төрийн дэмжлэгийн механизм	ЖДҮ-д олгох зээлийн дээд хэмжээг тогтоох зохицуулалт
		Идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж буй ЖДҮ-ийн шууд санхүүжилтэд зориулсан сан байгуулах
		Солонгосын зээлийн баталгааны сан (KODIT)
		Хөрөнгө оруулалтын сан (KVIC) Аж үйлдвэрийн банкаар дамжуулан зээлийн сүлжээ тогтоох зохицуулалт ЖДҮ-д зориулсан зээлийн баталгааны хөтөлбөр
Малайз	Хууль, эрх зүйн зохицуулалт	ЖДҮ-ийн хөгжлийг дэмжсэн цогц бодлогын арга хэмжээ
	Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц	ЖДҮ-ийн өрсөлдөх чадварын үнэлгээ Зээлийн мэдээллийн систем
	Төрийн дэмжлэгийн механизм	Бага дүнтэй зээлийн схем
		Гарааны бизнесийг дэмжих хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр
		Хөрөнгө оруулалтын сан
		Мэдээллийн технологи болон био технологийн компаниудад зориулсан төслийн санхүүжилт
		Зээлийн баталгааны корпорац
		ЖДҮ-д туслах баталгааны схем
		Бичил санхүүгийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих бодлого ЖДҮ-д зориулсан бизнесийн зөвлөхийн үйлчилгээ

### **Мэдээллийн тэгш бус байдал, арилжааны зардлыг бууруулахад чиглэсэн санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц**

Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийг сайжруулах нь ЖДҮ-ийн хөгжлийг дэмжих гол түлхүүр гэж зах зээлд оролцогчид үздэг. Зах зээлийн дэд бүтэц сайжирснаар тодорхой бус байдлыг бууруулж, мэдээллийн тэгш байдлыг нэмэгдүүлснээр санхүүгийн үйлчилгээний нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлдэг. Зүүн өмнөд Ази, Латин Америк, Хойд Африкийн хөгжиж буй орнуудын 75 гаруй хувь нь зах зээлийн дэд бүтцийг сайжруулах бодлогын арга хэрэгслийг ашиглаж байна.

Технологийн дэвшлийг ашиглан зээлийн мэдээллээр харьцангуй хомс ЖДҮ-ийн зээлийн шийдвэр гаргалтыг хурдасгаж, зардлыг хэмнэх боломжийг сүүлийн жилүүдэд санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцэд гарч буй томоохон өөрчлөлтүүд олгож байгаа ба зээлийн мэдээллийн сан, зээлийн үнэлгээний болон барьцаа хөрөнгийн систем нь санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцэд хамгийн түгээмэл хийгдэж байна.

### **ЖДҮ-ийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэх төрийн оролцооны загвар**

Засгийн газраас банк, санхүүгийн байгууллагуудаар дамжуулан шууд санхүүжилт олгох, зээлийн баталгаа гаргах сан байгуулах зэрэг түгээмэл арга хэрэгслээр ЖДҮ-ийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэх бодлого хэрэгжүүлдэг.

Зээлийн үйлчилгээгээр дамжуулан ЖДҮ-ийг санхүүжүүлэх арга хэрэгсэл нь хөгжиж буй улсуудад хамгийн түгээмэл ашиглагдаж байна. Энэ төрлийн санхүүжилтийн арга хэрэгсэл нь зорилгоосоо хамааран 2 төрлөөр ашиглагддаг. Эхнийх нь санхүүгийн үйлчилгээнд хамрагдаж чаддаггүй ЖДҮ-ийн хөгжлийг дэмжих дунд болон урт хугацааны арга ба үүний нэг жишээ нь зах зээлд инновацыг нэвтрүүлж буй ЖДҮ-дийг дэмжих зорилготой Инновацыг дэмжих Францын Агентлаг (OSEO) юм. Харин хоёр дахь нь эдийн засгийн хямралын үед ЖДҮ эрхлэгчдийг хамгаалах богино хугацааны бодлогын арга хэрэгсэл бөгөөд Турк Улс ЖДҮ эрхлэгчдэдээ хямралын үед хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр зээл олгох аргыг ашиглаж байсан.

Харин зээлийн батлан даалтын арга хэрэгслийг хөгжиж буй болон өндөр хөгжсөн улс орнуудад бүгдэд нь ижил түгээмэл ашигладаг. Уг бодлогын хэрэгсэл амжилттай хэрэгждэг орнуудад Солонгос, Нидерланд, Малайз, АНУ зэрэг орно.

## ДӨРӨВ. ЖДҮ ЭРХЛЭГЧДИЙГ ДЭМЖИХ БОДЛОГЫН АРГА ХЭМЖЭЭ

Санхүүгийн үйлчилгээ нь иргэд аж ахуйн нэгжид хэрэглээгээ тогтмол хангах, нөөцөө зохистой хуваарилах, өдөр тутмын орлогоо зөв хянаж, зарцуулах, тулгарч болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх зэрэг олон давуу талыг бий болгодог. Санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмж өсөн нэмэгдэж байгаа хэдий ч уг үйлчилгээг хүртэж чаддаггүй иргэд, аж ахуйн нэгжийн тоо өндөр байсаар байна. Өндөр хөгжсөн болон хөгжиж буй бүхий л улс орнуудын хувьд ЖДҮ, гарааны бизнест зориулсан санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмж эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн томоохон асуудал байдаг.

Бодлого гаргагчид, зохицуулагч байгууллагуудын хувьд зах зээлийн гажуудлыг багасгах, тэгш бус байдлыг бууруулах зорилгоор зарим бодлогын интервенцийг хийх, ЖДҮ-ийн санхүүжилтийн асуудлыг амжилттай шийдэж буй бусад улс орнуудын туршлагыг судалж, нэвтрүүлэх зэргээр зах зээлээ дэмжих олон арга хэмжээг авч ажилладаг. Энэ бүлэгт эдгээр зохицуулалтын арга хэрэгслүүдийн талаар товч авч үзнэ.

### ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх стратеги боловсруулах

ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх стратегийг боловсруулахдаа нэн тэргүүнд санхүүгийн зах зээл, үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг үнэлэх шаардлагатай. Уг үнэлгээнд эрэлт болон нийлүүлэлт талын тоон мэдээлэлд суурилсан санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмжийн судалгаа, санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц, хууль эрх зүй, зохицуулалтын орчны чанарын судалгаа зэрэг судалгаанууд багтана. Үнэлгээг хийснээр зах зээлийн дутагдалтай талыг тодорхойлох, бодлого, хяналтын уялдаа холбоотой байдал зэргийг үнэлэхээс гадна бодлогын интервенцийн үр нөлөөг тооцох боломжтой болох юм.

### Зах зээлийг дэмжсэн хууль, эрх зүйн орчныг бий болгох

Зардал, үр ашиг, эрсдэлээ нарийн тодорхойлж, тэнцвэржүүлж чаддаг банк, санхүүгийн зах зээлтэй байснаар санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмж хангалттай түвшинд байж чадах ба бодлого гаргагчид, зохицуулагч байгууллагууд зах зээлийн тогтвортой байдлыг хангахад чухал үүрэгтэй юм.

Хууль, эрх зүйн оновчтой зохицуулалт нь өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлэх нөлөөтэй бөгөөд үүний нэг жишээ нь ЖДҮ-д зориулсан санхүүгийн үйлчилгээгээр тэргүүлдэг гадаадын банк, санхүүгийн байгууллагуудыг зах зээлд нэвтрүүлэх, санхүүгийн түрээс, факторингийн үйлчилгээг хөгжүүлэх зэрэг юм. Мөн хөрөнгийн зах зээлийн зохицуулалтын орчныг сайжруулж үнэт цаасны зах зээл, институционал хөрөнгө оруулагчдыг дэмжсэнээр ЖДҮ-д зориулсан зээлийн бүтээгдэхүүний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх боломжтой. Шинэ техник, технологийн дэвшлийг зах зээлд нэвтрэхийг дэмжсэн, үүнээс үүдэх эрсдэлээс урьдчилан сэргийлж чадахуйц зохицуулалтын орчныг бий болгох нь мөн санхүүгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх эерэг нөлөөтэй.

### Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц

Ихэнх хөгжиж буй улс орнуудын хувьд санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийг сайжруулах нь хөгжлийн нэн тэргүүний зорилт байх учиртай. Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц сайтар хөгжсөнөөр мэдээллийн тэгш бус байдлыг бууруулах, ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх замаар ЖДҮ эрхлэгчдэд зээлийн түүх үүсгэхэд тусалж, үйл ажиллагааны зардлыг бууруулна.

Нягтлан бодох бүртгэл болон аудитын стандарт: ЖДҮ эрхлэгчид нь харьцангуй энгийн санхүүгийн гүйлгээтэй, олон нийтэд хаалттай хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулдаг учраас зарим тохиолдолд

нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын стандартыг дагаж мөрдүүлэх нь хэтэрхий зардал өндөртэй, үр ашиг багатай байдаг. Уг шалтгаанаар олон улс орон 50–аас доош ажилтантай ЖДҮ эрхлэгчдийн хувьд олон улсын стандартыг илүү энгийн болгосон Европын холбооны улсуудын баримталдаг бодлого, стандартад суурилан өөрийн улсад тохирсон стандартыг ашиглаж байна.

Зээлийн хороо/зээлийн мэдээллийн сан: Засгийн газар, зохицуулагч байгууллагууд нь зээлийн мэдээллийн санг үүсгэн байгуулах шаардлагатай юм. Хувийн болон арилжааны зээлийн мэдээллээс бүрдэх санг бүрдүүлснээр зээлийн шийдвэр гаргалтын үйл явц түргэсэх, санхүүгийн байгууллагуудын зардал болон эрсдэл буурах, улмаар санхүүгийн үйлчилгээг хүргэх хугацаа богиносх, хүртээмж нэмэгдэх зэрэг давуу талуудтай. Мөн бодлого гаргагчдын зүгээс тоон мэдээллийн сангийн ашиглалт, аюулгүй байдлын талаар сайтар анхаарч ажиллах шаардлагатайгаас гадна мэдээллийн сан нь хугацааны хоцрогдолгүй бодит цагийн горимоор шинэчлэгдэж, ашиглагддаг, цахимаар нэвтрэх боломжтой байх шаардлагатай.

ЖДҮ эрхлэгчдэд үнэлгээ өгөх агентлаг: Зарим улс орнуудад ЖДҮ эрхлэгчдэд үнэлгээ өгөх агентлагууд ажилладаг ба зээл олгогчдод тухайн этгээдийн талаар мэдээлэл өгснөөр зээлийн шийдвэр гаргалтад туслах, хөрөнгийн эх үүсвэрийг үр ашигтай хуваарилахад дэмжлэг үзүүлэх, хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулдаг. Гэхдээ энэ төрлийн үнэлгээний механизмд ашиг сонирхлын зөрчил үүсэх магадлал өндөр, мөн харилцагч байгууллагуудаас албан ёсны орлогоос давсан эх үүсвэр авах зэрэг эрсдэл байх тул төрөөс энэ төрлийн байгууллагуудыг хянаж, зохицуулах шаардлагатай юм.

Зээл чанаргүйдэх тохиолдолд хийгдэх зохицуулалт: Банк, санхүүгийн байгууллагуудын үзүүлж буй үйлчилгээ, гүйлгээ нь оролцогчид талуудыг хохироохгүй байхаар найдвартай байх шаардлагатай бөгөөд уг асуудалд төрийн зохицуулалт оролцох шаардлагатай байдаг. Тухайлбал барьцаа хөрөнгийн бүртгэлийг сайжруулснаар хөрөнгийг ангилах, үнэлэх үйл ажиллагаа сайжрах бөгөөд зөвхөн үл хөдлөх хөрөнгөөс гадна хөдлөх хөрөнгө зээлийн барьцаанд ашиглагдах боломжтой болох юм. Мөн зээлдэгч үүргээ гүйцэтгээгүй тохиолдолд барьцаа хөрөнгийг хураах, шилжүүлэх харилцааг үр ашигтай зохицуулах нь санхүүгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд ихээхэн чухал юм.

### **Үр ашигт төрийн оролцоо**

Төрөөс гаргаж буй бүхий л зохицуулалт, интервенц нь зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн, цаг хугацааны хувьд тохиромжтой, зардал, үр ашгийг сайтар тооцсон, эдийн засгийн нөхцөл байдал өөрчлөгдөхөд уян хатан хариу үзүүлэхүйц байх шаардлагатай юм.

Төрөөс зээлийн батлан даалтын сан байгуулах, төрийн зээмшлийн банкаараа дамжуулан төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, шууд санхүүжилт ашиглах зэргээр ЖДҮ–ийг дэмждэг ба бодлогын аль ч арга хэрэгслийг ашигласан бай тухайн үйл ажиллагаанд улс төрийн нөлөө бага, авлигал хээл, хахуулийн хяналт хүчтэй, үйл ажиллагааны үр дүнг дүгнэх үнэлгээний систем чухал байдаг.

### **ЖДҮ–ийн санхүүжилтэд зориулсан тоон мэдээллийн сан үүсгэх**

Нийлүүлэлт болон эрэлт талын тоон мэдээллийн санг үүсгэж, ЖДҮ–ийн зах зээлийг үнэлэх түүвэр судалгааг тогтмол гүйцэтгэх, ЖДҮ–ийг газар зүйн байршил, ажилчдын тоо, хөрөнгө, ашгийн хэмжээ зэргээр нь ангилан мэдээллийн сан үүсгэх нь ЖДҮ–ийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэхэд чухал зүйл юм. Түүнчлэн цахим сүлжээг ашиглан бүртгэл хийх, мэдээлэл цуглуулдаг болсноор тоон мэдээллийн сан үүсгэх нь илүү амар хялбар, зардал бага, үр ашигтай болдог байна.

## ТАВ. МОНГОЛ УЛСЫН ЖДҮ-ИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

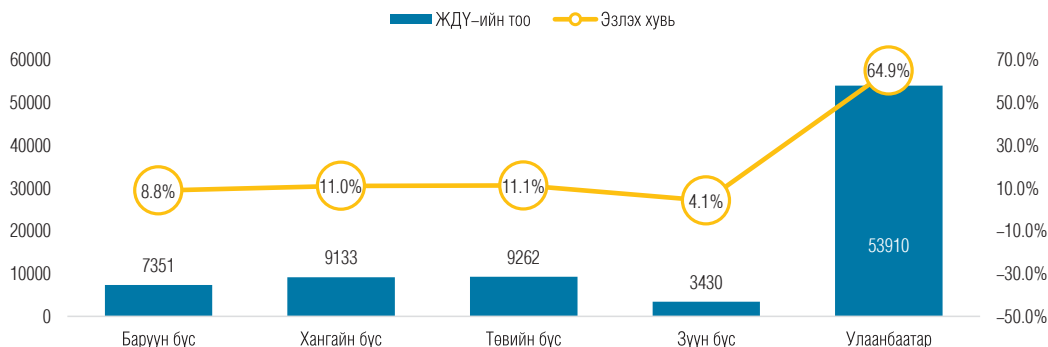
Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг эрчимтэй дэмжиж, бодлогоор хөгжүүлэх нь дэлхийн улс орнуудын эдийн засгийн нэн тэргүүний зорилтуудын нэг билээ. ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх нь ядуурал, ажилгүйдлийг бууруулахын зэрэгцээ эдийн засгийн өсөлтөд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. ЖДҮ-ийг хөгжүүлснээр орлогын тэгш бус хуваарилалтыг бууруулах, нийгмийн тогтвортой байдалд дэмжлэг үзүүлэх, хувийн секторын хөгжлийг хангахад чухал хувь нэмэр үзүүлдэг.

Монгол Улсын Засгийн газраас ЖДҮ-ийн талаар баримтлах бодлого, үндсэн чиглэлийг тогтоож 2007 онд “Жижиг, дунд үйлдвэрийн тухай” хуулийг батлан гаргаж, 2008 онд Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг болох Жижиг, дунд үйлдвэрийн газар, 2009 онд Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх санг байгуулсан. Төрөөс ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх, бизнесийн орчныг сайжруулахад анхаарч 2009 оныг “Үйлдвэрлэлийг дэмжих жил”, 2010 оныг “Бизнесийн орчны шинэтгэлийн жил”, 2011 оныг “Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих жил”, 2012 оныг “Өрхийн хөгжлийг дэмжих жил” –ээр тус тус зарласан бөгөөд 2014 онд Засгийн газраас “Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих хөтөлбөр (2014–2016)” –ийг баталсан. Уг хөтөлбөрийн хүрээнд 2016 оныг “Дотоодын үйлдвэрлэл, борлуулалтыг дэмжих жил” –ээр зарлан ЖДҮ-ийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх чиглэлд тодорхой бодлого, үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж иржээ. Түүнчлэн Засгийн газрын 2019 оны 156 дугаар тогтоолоор “Жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр 2019–2022” –ыг баталсан байна.

2019 оны байдлаар бизнес регистрийн санд бүртгэлтэй 187,126 аж ахуйн нэгжээс 93,858 аж ахуйн нэгж үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд үүний 77% буюу 64,571 аж ахуйн нэгж ЖДҮ-ийн салбарт хамаарч байна. Статистикийн үзүүлэлтээс харахад жижиг, дунд үйлдвэрийн салбарт 842,728 хүн ажиллаж байгаа нь нийт ажиллах хүчний 72%–ийг эзэлж байна. Дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 17.8 хувь, экспортын 2.3 хувийг ЖДҮ-ийн салбарт үйлдвэрлэж байна.

Монголбанкнаас Монгол Улсад үйл ажиллагаа эрхэлж буй ЖДҮ-ийн өнөөгийн хөгжил, тулгарч буй саад бэрхшээл болон санхүүжилтийн нөхцөл байдлыг тодорхойлох зорилгоор түүвэр судалгааг жил бүр, Улаанбаатар хот болон 21 аймаг дахь бизнес эрхлэгч нарын дунд явуулдаг. Энэхүү судалгааны 2018 оны тайланд нийт ЖДҮ эрхлэгчдийн 64.9 хувь нь Улаанбаатар хотод үйл ажиллагаа явуулж байгаа бол 11.1 хувь нь төвийн бүсэд, 8.8 хувь нь баруун бүсэд, 11.0 хувь нь хангайн бүсэд, 4.1 хувь нь зүүн бүсэд үйл ажиллагаа явуулж байна.

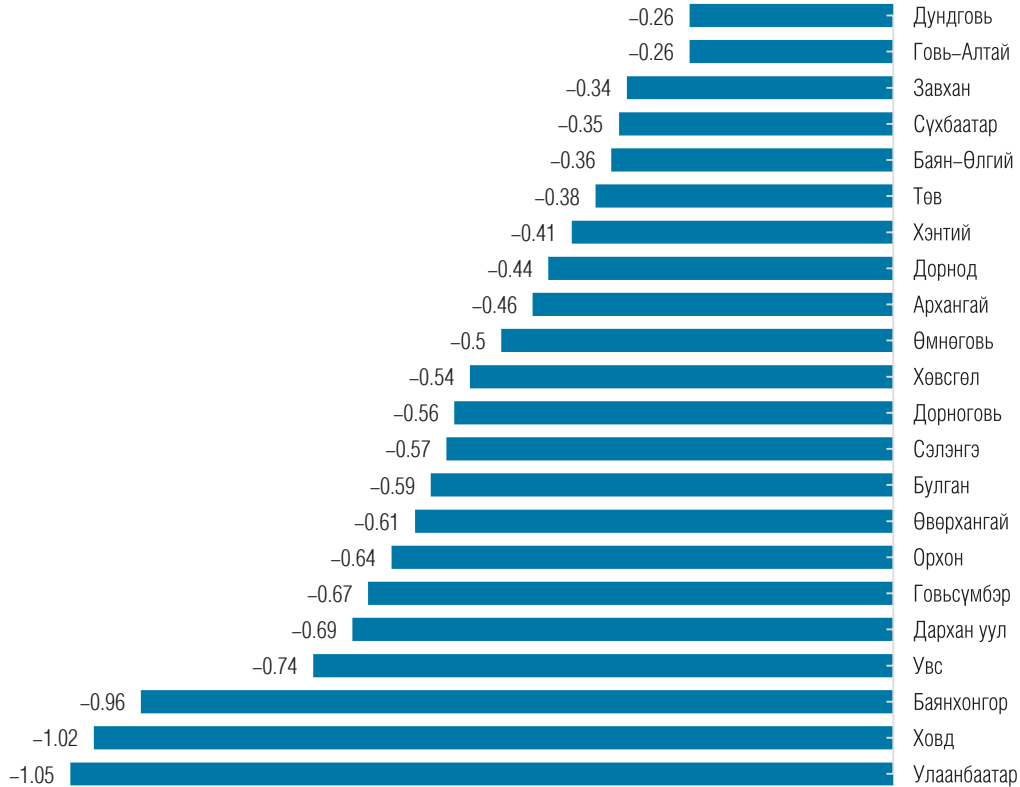
Зураг 6.2. ЖДҮ эрхлэгчдийн тоо



Эх үүсвэр: “Жижиг дунд үйлдвэрлэлийн хөгжил, санхүүжилтийн байдал”, Монголбанк, 2018

ЖДҮ эрхлэгчдэд Засгийн газар болон олон улсын байгууллагуудаас олгож буй хөнгөлөлттэй зээл төдийлөн хүртээмжтэй биш, олдоц бага бөгөөд арилжааны банкуудаас ихэвчлэн санхүүжилт авдаг байна. Санхүүжилтийн эх үүсвэр олдох боломжийг аймгаар ангилан харахад бусад аймагтай харьцуулахад Ховд болон Баянхонгор аймагт олдоц илүү доогуур түвшинд байна.

Зураг 6. 3. Санхүүжилтийн орчин



Эх үүсвэр: “Жижиг дунд үйлдвэрлэлийн хөгжил, санхүүжилтийн байдал”, Монголбанк, 2018

Голчлон, ЖДҮ эрхлэгчид 1–5 жилийн хугацаатай 10–50 сая төгрөгийн санхүүжилт авах сонирхолтой байдаг байна. Мөн ЖДҮ эрхлэгчдэд макро эдийн засгийн орчны зүгээс валютын ханш болон инфляци, нийгэм орчны зүгээс ядуурал болон ажилгүйдэл, хуулийн орчны зүгээс хуулийн сул хэрэгжилт болон төрийн байгууллагын үйлчилгээ хамгийн их хүндрэл учруулдаг гэсэн хариултыг өгчээ.

### Тулгарч буй асуудлууд

Гадаад орчны таагүй нөхцөл байдал, түүнээс үүдэлтэй дотоод эдийн засгийн хүндрэл, банкаас бусад санхүүгийн байгууллагуудын хөгжил сул байгаа нь ЖДҮ эрхлэгчид үйл ажиллагаагаа явуулахад бэрхшээл учруулж байна. Эдийн засгийн хүндрэлтэй байдал тэр дундаа төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийн сулралт үргэлжилж түүхий эд, тоног төхөөрөмжийн зардлыг өсгөх, нөгөө талаас ажилгүйдэл нэмэгдэж хэрэглэгчдийн худалдан авах чадвар муудсанаар бизнесийн үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлж байна. Бизнесийн орлого муудсанаар ААН-үүд эргэлтийн хөрөнгөөр дутагдах, үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэхэд хүндрэл учирч байна. Түүнчлэн үйлдвэрлэлээ өргөтгөх, хэвийн

үргэлжлүүлэхэд санхүүжилтийн бэрхшээл хамгийн ихээр тулгарч байна. ЖДҮ эрхлэгчдэд Засгийн газар болон олон улсын байгууллагуудаас олгож буй хөнгөлөлттэй зээл төдийлөн хүртээмжтэй биш, олдоц бага бөгөөд арилжааны банкуудын зээлийн нөхцөл хатуу, шалгуур өндөр байгаа нь санхүүжилтийн орчны гол бэрхшээл болж байна. Түүнчлэн банкны зээлийн хүү өндөр, хэмжээ бага, олгосон хугацаа нь бизнесийн үйл ажиллагаатай уялдахгүй байгаа нь найдваргүй зээлдэгч болох эрсдэлийг нэмэгдүүлэх, улмаар дахин зээл авахад хүндрэлтэй байгааг судалгаанд оролцогчид онцолж байна.

УИХ, Засгийн газрын зүгээс татварын таатай орчин бүрдүүлэх, санхүүжилтийн хүртээмжийг өсгөх, төрийн үйлчилгээг чирэгдэлгүй болгох, хуулийн орчныг сайжруулах болон авилгыг бууруулах шаардлага тулгарч байна. Тухайлбал:

- Төр, хувийн хэвшлийн харилцааг хууль, журмын хүрээнд явуулж, хүнд суртлыг бууруулах, авилгыг арилгах;
- Төсөл, хөтөлбөрийн хөнгөлөлттэй зээлд хамрагдах тэгш байдал, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, зээл олгох үйл явцыг нээлттэй ил тод болгох, ажлын байрыг ихээр бий болгох, эдийн засгийг салбаруудад төрөлжүүлэх;
- Шинээр бизнес эрхлэгчдийн хувьд бизнесийн үйл ажиллагааны эхний үе шатанд татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт үзүүлж үйл ажиллагаа нь тогтворжсон үед татвар ногдуулах;
- Дотоодод үйлдвэрлэх бүрэн боломжтой хэдий ч импортоор авч хэрэглэдэг бараа, бүтээгдэхүүнүүдийн хувьд татварын болон бусад зохицуулалт арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэн дотоодын үйлдвэрлэлийг хамгаалах, дэмжих;
- Валютын ханшийн хэлбэлзлийг бууруулахад төрийн бодлого чиглэх шаардлагатай байна.

Түүхээс харахад, засгийн газрууд зээлийн схемийг ашиглан зээлийн эх үүсвэрийг тодорхой зорилтот хүн амд чиглүүлж ажилладаг байна. Гэвч энэ хандлага нь үргэлж хүссэн үр дүнд хүргэдэггүй. Засгийн газрын зарим хөтөлбөрүүд нь бичил санхүүгийн зах зээлийг улам доройтуулдаг. Гэсэн хэдий ч засгийн газрууд орлого багатай иргэдэд чиглэсэн санхүүгийн тогтолцоог бий болгоход чухал үүрэг гүйцэтгэдэг хэвээр байна. Туршлагатай донорууд нь санхүүгийн үйлчилгээг шууд үзүүлэхээс илүүтэйгээр бодлогын оновчтой бүтцийг бий болгох, бичил санхүүгийн орчинд өрсөлдөх чадвартай бичил санхүүгийн үйлчилгээг хөгжүүлэхэд анхаарлаа хандуулж байдаг.

## ЗУРГАА. ЖДҮ–ЭЭР ТЭРГҮҮЛДЭГ УЛС ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА

### Сингапур Улс

Ажилгүйдлийн түвшин 2.1 хувь, нэг хүнд ногдох ДНБ нь ойролцоогоор 53,000 ам.доллартай тэнцэх Сингапурын эдийн засаг дэлхийн хамгийн хүчтэй эдийн засгуудын нэг болжээ. Энэ эдийн засаг нь нийт аж ахуйн нэгжүүдийнхээ 99 хувийг нь ЖДҮ–үүдээр бүрдүүлж, тэдгээрийн ажиллах хүч нь улсын нийт ажиллах хүчний гуравны хоёрыг буюу 65 хувийг эзэлдэг байна.

### Сингапурын ЖДҮ–ийн танилцуулга

ЖДҮ–үүд нь Сингапурын эдийн засгийн маш чухал хэсэг юм. Ойролцоогоор 219,000 ЖДҮ 196.8 тэрбум сингапур долларын нэмүү өртгийг эдийн засагт оруулдаг. Үүнээс гадна сүүлийн 5 жилд тэдгээр нь ДНБ–ий тэн хагасыг бүрдүүлсэн юм. Дунджаар Сингапурын ЖДҮ эрхлэгчид тус бүр 10 ажилтантай байх бөгөөд эдийн засагтаа 900,000 Сингапур долларын нэмүү өртөг оруулж байна.

### ЖДҮ–т тулгарч буй сорилтууд

Сингапурын эдийн засгийн гол тоглогчдын хувьд ЖДҮ нь сүүлийн жилүүдэд бэрхшээлтэй тулгарч байсан. Жишээлбэл, ЖДҮ–дэд ногдох дундаж үйлдвэрлэлийн хэмжээ 2013 оноос хойш 1 хувиар буурч, ЖДҮ–ийн дундаж хэмжээ 12 хувиар буурсан байна. Эдгээр тоон үзүүлэлтүүд нь сүүлийн жилүүдэд ЖДҮ эрхлэгчдийн дунд өрсөлдөөн их байгааг харуулж байна.

Том корпорацуудын хүч: Том бизнесүүд Сингапурын эдийн засагт чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Сингапурын бүх аж ахуйн нэгжүүдийн зөвхөн 1 хувийг бүрдүүлдэг эдгээр компаниуд нийт ажилчдын 35 хувийг эзэлж, эдийн засгийн нийт нэмүү өртгийн хагасыг бий болгодог. Эдгээр том, хүчирхэг корпорацууд жижиг бизнес эрхлэгчдийг оршин тогтноход хэцүү болгодог. Эдийн засгийн өсөлт удааширч, ЖДҮ–үүд эдийн засагт бага хувь нэмэр оруулж байгаа ч том корпорацууд өсөн нэмэгдсээр байгаа юм. Том компани бүрээс нэмэгдсэн өртгийн хэмжээ 2013 оноос хойш 8 хувиар өссөн байна.

Зардлын өсөлт: 2017 онд Сингапурын ЖДҮ–ийн 42 хувь нь зардлаа нэмэгдүүлсэн ба энэ нь тэдгээрийн бизнест ихээхэн хохирол учруулсан байна. Эдгээр зардлын өсөлт нь тэдгээрийн ажиллах хүчний зардлын өсөлтөөс хамаарсан юм. Инфляциас болж цалингийн түвшин тогтмол өссөөр байгаа юм. Энэ нь нэг үйлдвэрлэгчийн нэмүү өртгийг бууруулж, цаашлаад ашигтай ажиллахад илүү төвөгтэй болгож байна.

Санхүүгийн хүртээмжийн хязгаарлагдмал байдал: Саяхан хийгдсэн судалгаагаар Сингапурын ЖДҮ–ийн 5–аас 4 нь бизнесийн санхүүжилтийг авахад тэнцэхгүй гэж дүгнэгджээ. Өнгөрсөн дөрвөн жилийн хугацаанд Сингапурын ЖДҮ нь санхүүжилт олоход илүү бэрхшээлтэй байсан. 2017 онд ЖДҮ–ийн 18 хувь нь санхүүжилт авахад хялбар "олох боломжтой" (2014 оноос 30.9 хувиар буурсан) гэсэн бол, 2018 онд ЖДҮ–ийн 12.4 хувь нь санхүүжилт авахад хялбар "олох боломжтой" (2014 оноос 24.4 хувиар буурсан) гэжээ. Гэсэн хэдий ч Сингапурт олон нийтийг хамарсан сангуудыг бий болгосны улмаас санхүүжилтийн хүртээмж сайжирч байна. Crowdfunding платформ нь бизнес эрхлэгчид хөрөнгө оруулагчдын томоохон бүлгээс хөрөнгө босгох боломжийг олгодог.

### ЖДҮ эрхлэгчдээ хэрхэн дэмждэг вэ?

ЖДҮ-ийн нэг цэгийн төвүүд: Эдгээр төвүүд нь ЖДҮ-дэд бизнесийн зөвлөгөө өгч, Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй төсөл, хөтөлбөрүүдийн талаар мэдээлэл өгдөг. ЖДҮ-ийн төвүүдийг интернетийн сүлжээнд холбосон ба бизнесийн янз бүрийн үе шатанд ЖДҮ-д тохиромжтой, хэрэгцээтэй мэдээлэл, үйлчилгээг цахим хэлбэрээр мөн хүргэдэг байна.

Шинэ нэг цэгийн /Tech Depot/ төв нь ЖДҮ-ийн порталд 2017 оны хоёрдугаар улиралд нэмэгдсэн. Tech Depot нь A\*STAR-ийн бэлэн болгох (RTG) технологи, мөн IMDA-ийн урьдчилан мэдэгдэх Infocomm and Media (ICM) шийдлүүдийг багтаасан хэрэглэхэд хялбар технологийн шийдэл юм. Уг төв нь бараа материалын бүртгэл, хөрөнгө хянах үйл явцыг сайжруулах, нийлүүлэлтийн гинжин хэлхээний менежмент, төлөвлөлтийн үйл явцыг сайжруулах асуудлаар компаниудад тусалдаг.

Чадавхыг нэмэгдүүлэх тусламж: SPRING's Capability Development Grant (CDG) нь ЖДҮ-ийг дэмжих, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл, бүтээмж, брэнд, маркетинг гэх мэт бизнесийн үйл ажиллагаан дахь 10 гол салбарын төслүүдийг шинэчлэн сайжруулахад дэмжлэг үзүүлдэг.

Компанийн чадварыг хөгжүүлэхэд хялбар болгох үүднээс 2017 онд бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн хөгжлийг бэхжүүлж, бага хэмжээний багцын үйлдвэрлэлд буцалтгүй тусламжийг нэмэгдүүлэх замаар үйлдвэрлэлийн эрт үе шаттай холбоотой эрсдэлийг бууруулах, ЖДҮ-ийн цар хүрээг нэмэгдүүлэхэд тусалж эхэлсэн.

Түншлэлийг бэхжүүлэх: Сингапурын эдийн засгийн идэвхтэй ЖДҮ-ийн тоо олон байгаа тул Засгийн газар зөвхөн бүх бизнесийг хөгжүүлэхэд туслалцаа үзүүлэхгүй, ЖДҮ-д амжилттай ажиллахад нь түншлэл, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх хэрэгцээ шаардлагатай байдаг.

Сингапурын Худалдааны Ассоциацид чухал үүрэг гүйцэтгэж байгааг хүлээн зөвшөөрч, 40 орчим хөтөлбөрийг Орон нутгийн Үйлдвэрлэл, Холбоо Хөгжил (LEAD) хөтөлбөрөөр дамжуулан идэвхтэй явуулж байна. Тэд өөрсдийн гишүүдийг чадавхжуулах, олон улсын түвшинд дэмжих чиглэлийн төсөл дээр ажиллаж байна.

LEAD хөтөлбөр нь гишүүдээ илүү ихийг сургах, гишүүдийнхээ төлөө илүү ихийг хийхэд нь туслах чиглэлээр 2016–2020 оны төсвийг нийт 100 сая доллар хүртэл нэмэгдүүлсэн. Засгийн газар нь ЖДҮ-үүдийг дэмжиж, тэдний дотоод систем, үйл ажиллагааны процессыг сайжруулах, гишүүддээ дэмжлэг үзүүлэх төслүүдийг эхлүүлэхэд тусалдаг.

Загвар үйлдвэр: Үйлдвэрлэлийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, ЖДҮ-ийг дэвшилтэт үйлдвэрлэлийн шийдлүүдийг нутагшуулахын тулд Засгийн газар 2 "Загвар үйлдвэр"-ийг бий болгосон.

Загвар үйлдвэрүүд нь ЖДҮ-ийн орчинд шинэ технологиудыг сурах орчинд нь туршиж, бизнесийн үйл ажиллагаа, туршилтад нөлөөлөхгүйгээр үйлдвэрлэлийн процесст шинэлэг шийдлийг хөгжүүлэх боломжийг олгодог. Эхний загвар болох @SIMTech нь ЖДҮ-үүдэд дэвшилтэт технологийг гар аргаар ашиглах боломжийг олгодог.

Хоёр дахь загвар үйлдвэр @ARTC нь компаниуд өөрсдийн бүтээмжийг сайжруулахын тулд одоо байгаа үйлдвэрлэлийн процессуудтай ухаалаг, дижитал, дэвшилтэт технологийг нэгтгэх боломжийг олгодог.

### Их Британи Улс

ЖДҮ нь Их Британийн эдийн засгийн чухал элемент юм. Их Британид 5.4 сая ЖДҮ үйл ажиллагаа явуулдаг ба тэдгээрт нийт 24.3 сая хүн ажилладаг. Мөн Их Британийн үйл ажиллагаа эрхлэгч

байгууллагуудын 99 хувийг ЖДҮ бүрдүүлдэг. Энэ үзүүлэлт нь нийт улсын ажиллах хүчний 60 хувь, улсын нийт бизнесийн орлогын 50 хувийг бүрдүүлж байна. Их Британийн Банкны зохицуулах байгууллага (the British Banking Authority)–ын мэдээлж байгаагаар тус улсын банкны бизнес жилд 2 тэрбум паундын орлого олдог ба ЖДҮ эрхлэгчдэд олгож байгаа зээл нь 90 тэрбум паунд орчимд байдаг байна.

Гэсэн хэдий ч ЖДҮ эрхлэгчдэд санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмж маш том бэрхшээл болсон хэвээр байна. Тус улсад, дэлхийн санхүүгийн хямралаас болж ЖДҮ эрхлэгчдийн зээлийн үнэлгээг хийдэг банкуудын шийдвэр гаргах тогтолцоог устгаж илүү том байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмждэг болсноор энэхүү ЖДҮ эрхлэгчдийн санхүүгийн асуудал хурцаар тавигдах болсон. Үндэсний эдийн засагт хувь нэмрээ оруулж байгаа пүүсүүдэд санхүүгийн тусламж үзүүлж, зээлийнхээ үр шимийг гаргахгүй байгаа пүүсүүдэд нэмэлт хөрөнгө олгохгүй байгаа нь ЖДҮ эрхлэгчдийн санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмжийг хумиж байна.

Дэлхийн санхүүгийн хямрал нь жижиг бизнесийн зах зээлийн санхүүжилтийг маш ихээр өөрчилсөн. 2008 оноос хойш Их Британийн санхүүгийн зах зээл дэх уламжлалт хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулдаг арилжааны банкуудын ЖДҮ–дэд олгох зээлийн хэмжээ эрс буурсан байна. Дэлхийн санхүүгийн хямралын нөлөөгөөр ихэнх банкууд тайлангийн үзүүлэлтүүдээ шинэчилж, эрсдэл өндөртэй зээлийг багасгаж эхэлснээр жижиг пүүсүүдэд олгогдох зээлийн хэмжээ багассан юм. Гэхдээ 2008 оноос жижиг пүүсүүдийн санхүүжилтийн зах зээлд томоохон өөрчлөлт гарсан юм. Тэр нь жижиг бизнес эрхлэгчид олноор зах зээлд нэмэгдсэнээр peer-to-peer болон crowdfunding зэрэг зээлийн олон хувилбарыг бий болгоход хүргэсэн. Эдгээр санхүүгийн шинэ бүтээгдэхүүнийг шинэ пүүсүүдэд санал болгосноор ЖДҮ–ийн салбарт өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлж, харьцангуй богинохон хугацаанд жижиг бизнесийн зээлийн зах зээлд бүтцийн өөрчлөлтийг хийсэн.

**Хүснэгт 6.3. ЖДҮ–ийн санхүүжилтийн уламжлалт хэлбэр ба шинэ үеийн хэлбэрийн харьцуулалт**

<b>ААН–ийн хэлбэр</b>	<b>Санхүүжилтийн уламжлалт хэлбэр</b>	<b>Санхүүжилтийн шинэ үеийн хэлбэр</b>
Старт–ап ба микро ААН /10–аас бага ажилтантай/	Найз нөхөд, гэр бүл, үүсгэн байгуулагч, кредит карт, хөрөнгө оруулалт	Өөрийн хөрөнгийн crowdfunding
Жижиг ААН /10–49 ажилтантай/	Банк, хөрөнгө оруулалт	Өөрийн хөрөнгийн crowdfunding, peer-to-peer зээлдэгчид
Дунд хэмжээний ААН /50–249 ажилтантай/	Банк, хөрөнгө оруулалт, өөрийн хөрөнгө, IPO	Өрсөлдөгч банкууд, өөрийн хөрөнгийн crowdfunding, peer-to-peer зээлдэгчид

Хүснэгт 3–т, Их Британи дахь ЖДҮ–ийн санхүүжилтийн шинэ түвшний хэлбэрүүдийг уламжлалт хэлбэртэй нь харьцуулан харуулж байна. ЖДҮ–ийн санхүүгийн зах зээл дэх шинэ санхүүжилтийн хэлбэрүүд нь өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлж, зарим зээл авах зардлыг бууруулж байна.

Санхүүжилтийн орчинд технологийн өөрчлөлтийн үр нөлөөг үнэлэхэд төвөгтэй хэдий ч технологийн дэвшил нь ЖДҮ–ийн санхүүжилт авах боломжийг нэмэгдүүлэх нь эргэлзээгүй. Технологийн өөрчлөлт нь ЖДҮ–ийн зах зээлд урт хугацааны бүтцийн нөлөөг үзүүлэх ба зах зээлд илүү оролцож буй финтек компаниудын тоо улам бүр нэмэгдэх хандлагатай байна. Одоогийн байдлаар Их Британид хамгийн хурдацтай хөгжиж байгаа бизнесүүд нь Crowdcube, Lending Circle гэх мэт шинэ финтек үйлчилгээ

үзүүлэгчид байгаа юм.

Одоогийн байдлаар Их Британийн олон томоохон банкууд нь нэлээд эртний IT системийг үйл ажиллагаандаа ашигладаг байна. Цаг хугацаа өнгөрөх тусам банкууд өөрсдийн технологийн дэд бүтцийг өөрчилснөөр тэдний шинэ системүүд хэрэглэгчдэдээ илүү хурдан үйлчилгээг үзүүлэх боломжтой болно.

### Засгийн газрын дэмжлэг

Их Британид бизнес эрхлэлтийг дэмжих үндэсний стратеги гэж байхгүй хэдий ч эдийн засгийн гол салбаруудыг дэмжихийн тулд үндэсний болон бүс нутгийн санаачилгуудыг хэрэгжүүлдэг. Эдгээр санаачилгуудын зарим нь ЖДҮ (зөвхөн start-up-уудад ч биш)-д чиглэсэн байдаг ба хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхэд бичил санхүүгийн байгууллагуудын үүрэг, оролцоо чухал байдаг. Тухайлбал,

### Их Британийн бизнесийн банк (British business bank-BBB)

BBB нь 2012 онд ЖДҮ-ийн санхүүжилтийн асуудалд зөвлөгөө өгөх "Нэг цэгийн дэлгүүр"-ийг бий болгох зорилгоор байгуулагдсан төрийн өмчит хөгжлийн банк юм. BBB нь анх 2008 оны санхүүгийн их хямралын дараах асуудлуудыг арилгахын тулд 1.25 тэрбум паундын хөрөнгөтэйгөөр байгуулагдаж байсан. Энэхүү байгууллага нь ЖДҮ-д хэсэгчилсэн зээлийн баталгааг гаргаж өгөх зуучлагчийн үүргийг гүйцэтгэдэг. BBB нь жил бүр бизнесийн санхүүгийн гарын авлага хэвлэн нийлүүлдэг ба энэ нь бизнес эрхлэхэд зээл авах, олон нийтэд хувьцаагаа худалдах болон бусад дэмжлэгийн талаар мэдээллийг оруулдаг. 2016 онд BBB нь ЖДҮ-д тохирсон "Олон талт" санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгч санхүүгийн платформыг танилцуулсан. Их Британийн томоохон банкууд нь энэхүү платформд хандан зээл хүсэж буй ЖДҮ-д хандах боломжтой болсон.

### Аж ахуйн нэгжийн санхүүгийн баталгааны сан (EFG)

Аж ахуйн нэгжийн санхүүгийн баталгааны сан (EFG)-г BBB үүсгэсэн ба энэ нь засгийн газраас бизнесийн үйл ажиллагаанд зориулан олгосон зээлийн 75%-г аюулгүй байлгах үүднээс батлан даасан баталгааны сан юм. EFG-д банкууд болон Их Британийн бичил санхүүгийн байгууллагуудаас зээл авсан бөөний худалдааны байгууллага болон EFG-ээр зөвшөөрөгдсөн зээлүүд хамардаг. Хамгийн сүүлийн үеийн байдлаар BBB нь бүс нутгийн санхүүжилтийн дараах сангуудыг гаргасан. Тухайлбал, Умардын эрчим хүчний хөрөнгө оруулалтын сан, Европын холбооны хуваарилалтыг зохицуулах бүтцийн сан зэрэг орно. Эдгээр сангууд нь бичил санхүүгийн байгууллага гэх мэт зуучлагчдаар дамжуулж жижиг бизнес эрхлэгчдийг хүрээгээ тэлэхэд нь зориулагдсан.

### Start-up зээлийн компани (Start-up loans company-SULCO )

SULCO нь BBB-ийн эзэмшдэг хөтөлбөр бөгөөд 18 сар ба түүнээс доош хугацаагаар сургалтад хамрагдсан бизнесүүдэд зээл олгох хөтөлбөр юм. Start-up компаниуд нь арилжааны банкнаас санхүүжилт авахад маш их бэрхшээлтэй тулгардаг. Иймд эдгээр компаниудад бичил санхүүгийн байгууллагуудаар дамжуулан зээл олгох хөтөлбөр юм. Бичил бизнес эрхлэгчдэд 5 жил хүртэлх хугацаанд 25,000 паундыг жилийн 6%-ийн хүүтэйгээр олгох юм. Бизнес эрхлэгчдэд зээл олгох явцад зээлийн өмнөх дэмжлэг болон зөвлөгөөг өгдөг. 2012 онд нээгдсэнээс хойш 46,508 бизнес эрхлэгчдэд 301 сая паундын зээлийг олгожээ. Энэхүү засгийн газрын санхүүжүүлсэн хөтөлбөрийн хувьд 26 зуучлагч түнш, 15 бичил санхүүгийн байгууллагуудаар дамжуулж санхүүгийн үйлчилгээг хүртэхгүй байгаа зах зээлийн сегментүүдэд энэхүү хөтөлбөрөө хүргэхийг эрмэлздэг.

### Орон нутгийн үйлдвэрлэгчдийн түншлэл эдийн засгийн бүсүүд (Local enterprise partnerships–LEPs and economic zones)

LEPs нь томоохон хэмжээний газар нутгийг хамарсан эдийн засгийн төлөвлөгөөг хамтран хэрэгжүүлдэг орон нутгийн зөвлөлүүдийг багтаасан орон нутгийн эрх мэдэл бүхий байгууллагаар удирдуулдаг. LEPs нь орон нутгийн удирдлагуудад эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлийг нь тогтооход тусалдаг бизнесийг удирдсан санаачилгууд юм. Энэхүү түншлэл нь Европын бүтцийн хөрөнгө оруулалтын сан, бизнес эрчим хүч аж үйлдвэрийн хөгжлийн агентлагийн орон нутгийн өсөлтийн сангаас санхүүжигддэг. LPEs нь орон нутгийнхаа эдийн засгийн хөгжлийн төлөвлөгөөг боловсруулах, орон нутгийн хөгжлийн сангаас төвлөрсөн санхүүжилт авах, тендерт оролцох боломжтой. LPEs нь ЖДҮ–ийг бичил санхүүгийн байгууллагуудаар дамжуулан санхүүжүүлэх зорилготой.

### Бүс нутгийн өсөлтийн сан (The regional growth fund–RGF)

RGF нь 2010 онд бүс нутгийн эдийн засаг, төрийн секторыг ажил эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр 3.2 тэрбум паундын хөрөнгөтэйгөөр байгуулагдсан. 60 сая паундыг нь бичил санхүүгийн байгууллагын салбарт хуваарилсан. Энэхүү 60 сая паундын бичил санхүүгийн байгууллагын RGF төсөл амжилттай хэрэгжиж байна. 2016 оны эцэс гэхэд бичил санхүүгийн байгууллагууд нийтдээ 60 сая паундыг 2000 гаруй бизнес эрхлэгчдэд олгож 8000 ажлын байрыг бий болгожээ. Одоогоор бичил санхүүгийн байгууллагууд RGF сандаа эргүүлэн төлж байна. RGF хөтөлбөрийг зөвхөн Англи Улсад ашиглах боломжтой.

### Хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгсэл (Labour market instruments)

The New Enterprise Allowance (NIA) хөтөлбөр нь SULCO–той хамтран хэрэгжүүлдэг хувиараа бизнес эрхлэхийг хүссэн хүмүүст зөвлөгөө өгөх хөтөлбөр юм. Энэхүү хөтөлбөр нь Sulco–ын түншүүдэд зөвлөгөө өгч, санхүүгийн шууд дэмжлэг үзүүлж, 2500 паунд хүртэлх зээл олгодог.

## ДОЛОО. ДҮГНЭЛТ, САНАЛ

Улс орнуудын эдийн засаг, нийгмийн хөгжилд ЖДҮ-ийн оруулах хувь нэмэр ямагт өндөр байсаар ирсэн. Гэсэн хэдий ч ЖДҮ-ийн санхүүжилтийн эх үүсвэр дутмаг, санхүүгийн хүртээмж хангалтгүй түвшинд хэвээр байна.

Эдийн засгийн өндөр хөгжил, зах зээлийн таатай нөхцөлөөс гадна ЖДҮ-ийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлэхэд зах зээлийн дэд бүтэц, хууль, эрх зүй, зохицуулалтын орчин чухал нөлөөтэй бөгөөд бодлого гаргагчид, зохицуулагч байгууллагуудын анхааралдаа авах асуудал юм.

Дэлхийн ЖДҮ эрхлэгчдийн дунд хийгдсэн судалгаанаас үзэхэд ихэнх улс орнуудын хувьд ЖДҮ-ийн гол санхүүжилт нь бичил санхүүгийн байгууллагуудаас олгож буй бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ байна. Харин манай улсын хувьд ЖДҮ эрхлэгчдэд голчлон арилжааны банкны үйлчилгээг ашиглан санхүүжилтийн асуудлаа шийддэг бөгөөд бизнесийн үйл ажиллагаа эрхлэхэд санхүүгийн үйлчилгээний өндөр хүү, хураамж, шимтгэл хамгийн том бэрхшээлийн нэг болдог байна.

ЖДҮ нь өндөр хөгжсөн улс орнуудын туршлагаас харахад санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийг хөгжүүлэх нь бизнес эрхлэгчдийн санхүүжилтийн асуудлыг шийдэхэд хамгийн үр дүнтэй бодлого юм. Мөн төрөөс шууд оролцох байдлаар ЖДҮ-ийн санхүүжилтийг дэмжих бодлогыг олон улс орон хэрэгжүүлдэг ч хөгжиж буй орнуудын хувьд төдийлөн үр ашиг үзүүлж чаддаггүй байна.

Тоон мэдээллийн сан үүсгэх, мэдээллийн технологийг ашиглан зээлийн эрсдэлийг зардал багатайгаар үнэлэх, ЖДҮ эрхлэгчдэд зориулсан зээлийн батлан даалтын сан байгуулах, зээлийн үйлчилгээнээс гадна хөрөнгийн зах зээл, факторинг, санхүүгийн түрээсийн үйлчилгээ зэргийг бодлого, зохицуулалтаар дэмжих, иргэдийн санхүүгийн боловсролыг нэмэгдүүлэх, бизнес эрхлэгчдийг мэргэжлийн зөвлөгөөгөөр тогтмол хангаж байх зэрэг нь хамгийн түгээмэл бөгөөд амжилттай хэрэгждэг зохицуулалтын аргууд юм. Санхүүгийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээний үнэ өндөртэй манай улсын хувьд мөн мэдээллийн технологийн дэвшлийг ашиглан санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцээ хөгжүүлэх, мэдээллийн сан үүсгэх, альтернатив санхүүжилтийн хэрэгсэл болох банкнаас бусад санхүүгийн зах зээлийн хөгжлөө дэмжих зэрэг нь зайлшгүй хэрэгжүүлэх ёстой зорилтууд юм.

## НАЙМ. ЭХ СУРВАЛЖ

- IFC. “Scaling–Up SME Access To Financial Services in the Developing World”. 2010
- IFC. “SME Finance Policy Guide”, 2011 CGAP, “Donor Brief The Role of Governments in Microfinance”. June 2004
- ITIF. “International Benchmarking of Countries’ Policies and Programs Supporting SME Manufacturers”. 2011
- Finnish Ministry of Trade and Industry. “High–Growth SME Support: Initiatives in Nine Countries: Analysis, Categorization, and Recommendations”. 2007
- OECD. “Financing SME access to diversified financing instruments”. 2018
- Zhanh Ziyu. “Financing Problems and Solutions of SMEs”. 2014
- ADB. “Solutions for Small and Medium sized Enterprises’ Difficulties in Accessing Finance: Asian Experiences”. 2017
- Thorsten Beck, Asli Demirguc Kunt, Maria Soledad Martinez Peria. “Banking SMEs around the world: Lending practices, business models, drivers and obstacles”. 2008
- OECD. “New Approaches to SME and Entrepreneurship Financing: Broadening the Range of Instruments”. 2015
- Монголбанк. “Жижиг дунд үйлдвэрлэлийн хөгжил, санхүүжилтийн байдал”. 2016
- Монголбанк. “Жижиг дунд үйлдвэрлэлийн хөгжил, санхүүжилтийн байдал”. 2017
- Монголбанк. “Жижиг дунд үйлдвэрлэлийн хөгжил, санхүүжилтийн байдал”. 2018